

Való világ – vagy igaz világ?

Megetiszteltetés éri a kritikust, ha egy irodalmi folyóirat hozzá fordul egy körkérdéssel: másokkal együtt mondjon ő is véleményt korunk művelődési helyzetéről, az irodalom jelenlegi állásáról és kedvenc szakterületéről, a költészetről. Írja meg észrevételeit az irodalmi műveket létünk nagy kérdéseivel szembesítő – ha kell, nemzeti sorskérdéseinket is figyelembe vevő – esszéről, a kritikáról, a regényről, novelláról, a drámáról. A személyes megszólíttatás annak a jele is, hogy még vannak, akik várnak valamit az irodalomtól és tőlem, a kritikustól is: azt, hogy továbbra is *legyen* magyar irodalom, nem nyelvrontó, nem önmagát megcsúfoló, nem magamagát leköpdöső, nem önfelzárkózó, nem önmegsemmisítő. A hűségesegek nem lehetnek sokan – de vannak, és ez még mindig reménnyel tölt el.

Időm telvén, még mindig növekszik bennem a kíváncsiság a világ, az emberi társadalom, az egyéni lelkiélet és az emberi viszonyok iránt. Választott hivatásomnak megfelelően legjobban az érdekel, hogy a világ és a társadalom hogyan tükröződik a költői, az írói lélekben. Milyen indulati, érzelmi, erkölcsi, szellemi, bölcséleti fényszűrők, nagyító és kicsinyítő lencsék, torzító gömb- és hengerfelületek befolyásolják, tördelik részeire, nyomják össze vagy tágítják, soványítják vagy kövérítik a képtelenségig, a groteszkig, de sosem a megsemmisülésig a *lelki valóság* képét, mint a városligeti kísértetkastélyban a hullámzó felületű, grimaszoló tükrök. Vagy mint a filozofikus költői elme, Karinthy Frigyes „görbe tükre”. Hogyan robbantják szilánkokra az agy, a lelkiélet kristályszerű forma- és színbontó prizma az ember és a társadalom arcát, hasonlóképpen mint a leggyönyörűbb középkori templom, a roueni katedrális arculatát a litván-zsidó származású francia festő, Chaïm Soutine a maga fölülmúlhatatlanul kifejező festményén. Ennek a mesternek egy másik híres képén, Rembrandt félbevágott és kampóra lógatott tehenének modern utánérzése látható: a modern kor démoni erői darabokra szaggatják a festő ecsetjével vagy spatulájával azt, ami hozzá képest Rembrandtnál még félbevágva, véresen is ép volt, és egész. Azt sugallja a kép, amit Ady Endre így mondott ki költői szóval: „Minden Egész eltörött.” Erre utalhatott Tihanyi Lajos Adyról készült rajza is: a költő nemesen szép arca grimaszosra torzul, és kubista idomokra esik szét.

Mondom, örülök a fölkerésnek, a megkérdésnek, de több okból is zavarban vagyok.

Zavarban vagyok, mert először megbízható látéleletet kellene vennem az irodalom csöppet sem szívderítő, hanem nagyon aggasztó mai helyzetéről, különösen ha a tiszta szándékú irodalmat támogató kiadók, folyóirat-szerkesztőségek s íróársaim elszegényedésére és reménytelenséggel határos küszködésére gondolok. Nincsenek pontos adataim sem arról, hogy mennyit keresnek az írók, hogy tudnak megélni, különösen ha nincsenek jómódú pártfogóik, jól és egyáltalán *fizető* fórumaik. És még hozzávetőleges statisztikám sincs a legfőbb pártfogó, a *közönség* összetételéről, olvasási szokásairól, a könyvvásárlók számáról. Csak sejtem, érzem, hogy az egykor még olvasó szemek kiüresedtek, és

csupán a Nagy Képernyő visszfénye található bennük. A még létező könyvpiac pedig (a szépirodalomból, verseskönyvekből, tanulmánykötetektől tengődő kis kiadókat leszámítva) olyan fogásokkal áll elő, amelyeknek alig van közük az irodalomhoz. A költők, írók számomra kedves része az adott világot, a mulandót szemlélve is az örök dolgokat érzékeli, a könyvkereskedelem, a könyvekről szóló hírverés meg az általa befolyásolt közönség pedig a divat, a pillanatnyi szenzáció s a haszon után lohol, és egyre ritkábban találkozik össze a tiszta szándékú művekkel.

Ennek a megromlott viszonylatrendszernek a részleteibe azért nem szívesen bocsátkoznék bele, mert a szerkesztéstől évtizedek óta elszakadván, jóval kevesebbet tudok rólok, mint maguk a kérdezők. Csupán néhány általánosságot mondhatok a bajok orvosolhatóságáról. Eléggé visszavonultan élek, és szívesebben bajlódom a művekkel, mint az irodalom ügyeletes hatalmasságaival, azoktól, akiktől függ az élő és a már klasszikus irodalom sorsa. Szívesen hallgatom viszont, hogy mit mondanak a pályatársak, a fiatal írók és költők, mert az ősök, az apák, a bátyák és a magam nemzedéke mellett a fiatalabb korosztályok véleménye is egyre jobban érdekel. Nagyon izgat, hogyan birkóznak az ország növekvő gondjaival, milyen életvitelről álmodnak az új tehetségek, mi az, amit szenvedélyesen elutasítanak, és – most ez a fő kérdés – hogyan keresik és találják meg helyüket a darabokra szakadt irodalom életében. Karinthy Frigyes filozofikus humoreszkjéből véve a példát: vajon meddig értenek egyet a lelkes ifjú költővel, aki szeretne valami nagyot alkotni, majd amikor hirtelen megvénül, azt mondja barátjának: „Operettet kell írni, öregem.” Karinthy így írta: *öregsem*, a korabeli franciás sznobizmushoz igazodva; sejtésem szerint ezt ma már meg kell magyaráznom, mint annak idején a fiamat kellett felvilágosítanom arról, hogy mi az a *paraplé*. Ahogy a példa is mutatja, ósdi szavakkal példálózdom: éveim számára nézve bizony megöregedtem. De így is a fiatalokkal érzek, bennük a reménységem, a nem öncélúan nemzeti, a magyarul európai, a tehetséges, nagyralátó, önmagában bízó és jóra való költőkben, írókban, kritikusokban és az egyéb foglalkozásaikban, építészekben, erdőtelepítőikben, kertészekben, közgazdáknak, termelő gazdáknak és alkalmazottaikban, mechanikusokban, mérnökökben és technikai tervezőkben, akik tovább viszik és fejlesztik a tudást, s amennyire lehet, az országot.

Zavarba ejt még ebben a körkérdésben az is, hogy „állást kellene foglalnom” valakik *mellett* (ez rendben volna) és valakik *ellen* (ez már kevésbé). Az utóbbit nem tenném szívesen. Több mint négy évtizede mást sem teszek, mint „állást foglalok” az értékeremtésre törekvő irodalom *mellett*, mert az a saját, belső indíttatásom, hogy így tegyek. A nyílt és a burkolt *népi-urbánus* ellentétek elsimításáért elég sokat kapálóztam életemben. Képzeld el az olvasó, milyen esélye lehet a kapálózásnak az elsimításra... Megint Karinthy egyik humoreszkje jut eszembe: „Nem tartom helyesnek ezt a veszekedést; önök, bár mind a ketten másféle irányt képviselnek, magasabb esztétikai szempontból közös mértékkel mérhetők.” (Ebben a bölcsen humoros novellában szerepel az író halhatatlan mondása: „Humorban nem ismerek tréfát!” Címe: *Karácsonyi szám*.) Nem kellene vajon végre kölcsönösen megfogadnunk e szavakat? Annak idején, amikor egy lap szerkesztőségében karácsonyi számot állítottunk össze, ez volt a kiadott jelszó: „egy király, egy cigány”. Értsd: a művek, szerzők egyik fele urbánus, másik fele népi legyen. Csak azt nem értettem egy darabig: miért mindig az urbánus a „király”, és miért a népi vagy nemzeti a „cigány”? És másutt miért van fordítva? A feje tetejére kell állítani a világot, hogy aztán mások visszafordítsák? Ki kezdte, és miért nem hagyják abba? Kinek az érdeke és miért, hogy a *civódásnak* sohase legyen vége?

A fejlett Nyugat kedvéért sem mondom le másságomról, amennyiben a magyarság *mátság* (szerintem nem az, hanem egy sajátos, ázsiai eredetű, európaiakkal kevert, közép-európai *változat az emberre*), noha tudom: súlyos következményekkel jár ez a macacsság. De költők, írók *ellen* akkor sem szólok, ha sértik az elveimet, az általam képviselt értékeket, élőkét és holtakét, klasszikusokét és pályakezdőket. Énekes madarakra akkor sem hajítok követet, ha bizonyos értelemben kártékonyak, például a begyűkhöz mérten aránytalanul megdézsmálják a közös kert gyümölcsösét, összepiszkítják a küszöbömet, esetleg a fejemre csinálnak. Kárognak, kakukkolnak, követelőznek, kapkodják a magot az ablakpárkányról, lökdösiék félre kedvenceimet, a sármányt, az őzapót, a vörösbegyét, a csízt, a cinkét? – én esztétikai csősz vagy perzekutor nem voltam soha, és nem is leszek; de nekem úgy tetszik, hogy főként a nekem valókkal és a jobban rám szorulókkal foglalkozzam.

Próbálom összevetni pályám korábbi szakaszát a mostani helyzetemmel, amikor egy szabadon választott kormány vezette állam polgára vagyok, s amikor, hogy, hogy nem, a nyugati elemzők nagyobb része úgy találja: szólásszabadság, mi több, sajtószabadság van, s azt mondhatok és írhatok, amit akarok, jogaimban senki sem korlátozhat. Én úgy találok: a nyomtatott és az elektronikus sajtó nagyjából ma is liberális befolyás alatt áll, és nem ad teret arra, hogy vitatkozzunk vele. Kis példányszámú, tengődő fórumokon válaszolhatunk támadásaira. A nyugati elemzők eleve nem fogékonyak a magyarok nemzeti szempontjai iránt, s a médiahatalom, a könyvpiac és a könyvpropaganda nagy túlsúllyal a frankfurti és bolognai különítménynek dolgozik, őket ajánlják, és látják el útravalóval. Mégis, Isten őrizzen attól, hogy fordítva legyen: hogy „magyar nótákat” daloljanak a pavilonokban a könyvnapokon és a nemzetközi könyvfesztiválokon a hangszórók, és ennek megfelelő irodalommal halmozzák el az olvasni vágyókat.

Önnön társadalmi közérzetemről nem sok jót mondhatok, amiért „nemzetinek” mérselem tartani magamat. Ma is belső kényszeremnek érzem azt, amit a Kádár-korszakban: hogy azt az irodalmat szolgáljam, amelyik legalább olyan színvonalas, mint amit agyonreklámoznak, de amelyiket hiába keresünk a kirakatban, és amelyek sokszor még az ajánlott könyvek listáin sem szerepelnek a reklámfüzetekben. A minőségért, a közérdekűségért kritikusként, műelemzőként persze magam is felelős vagyok. Rossz műveket nem tüntethetek föl jónak, és viszont, jó műveket nem ránthatok le csupán azért, mert más nézeteket hirdetnek, mint amelyeket vallok.

Ámde igenis *választhatok*. Van, ami érdekel, és van, ami nem érdekel. Csak azt veszem alapul most, ami a maga módján *irodalom*. Mert választáskényszeremet – hogy tudniillik elsősorban a nemzeti érdekeltségű irodalmat szolgálom képességeim szerint – csakis a minőségi szempontokkal összeegyeztetve érvényesíthetem. Viszont a „nemzeti érdekeltség” nem pusztán politikai hovatartozást, állásfoglalást jelent. Nemcsak Illyés, Németh László, József Attila, Radnóti, Márai Sándor, Csanádi Imre vagy Nagy László, hanem Kassák, Weöres, Déry és Benjámín is nemzeti. Pilinszky, Rónay György, Szentkuthy is az. Nemzeti érdekeltségű minden *jó* magyar nyelvű irodalom, amelyik nem nevezhető *nemzetellenesnek*, a saját nemzetünkkel szemben ellenségeskedőnek, gyűlöletre bujtogatónak. Sajnos, vannak ilyen hangok – nemcsak a politikában –, s ezek nemcsak a balliberális nyomtatott és elektronikus újságokban, hanem az irodalom belső világában is hallhatók. Szegények, ők a nemzet öngyilkossági kísérleteinek elkövetői – sajnálom őket éppúgy, mint az önnön magyarságuktól berúgott szellemi drogfogyasztókat, az ön- és közveszélyes nemzeti álomkergetőket. Azt

ellenben fontosnak tartom, hogy kijelentsem: költőket, írókat, színészeket nem az öblös nemzetellenes nyilatkozataikból és otromba viccelődéseikből, hanem a rangot adó műveikből és alakításaikból ítélek meg. És abban se legyen félreértés, hogy nemzeti irodalom az is, amelyik a *nemzet érdekében* ostromozza a nemzetet, amikor kell, amikor elbizakodottság, korrupció vagy hazafias tettnek álcázott kártékonyosság és butaság harapódzik el hazánk vezetésében és megvezettségében. Nemzeti irodalom és nemzeti érték az is, amelyik haragot vagy szégyenkezést fejez ki történelmi vétkeinkért, mulasztásainkért. Ezekről jó, ha tudjuk: nemcsak mások, hanem *önmagunk ellen* (is) követtük el őket. Nemzeti érdekeltségű továbbá minden olyan irodalmi mű, amely apolitikus, amelyik *közvetlenül* nem érinti a pillanatnyi vagy az állandósult politikai viszonyokat, választásokat, állásfoglalásokat és döntéseket, de hagyományosságával és újdonságával, szépségével és groteskságával, hitelességével és humanizmusával, komolyságával és humorával együtt is a művészi értékű magyar irodalmat gazdagítja. Olvassunk el minél több tanulmányt Bibó Istvántól, ez jót tesz a szellemi emésztésünknek. És olvassuk újra Babits Mihály, Fülep Lajos, Illyés Gyula, Németh László, Cs. Szabó esszéit a helyesen fölfogott nemzettudatunk ápolgatásának érdekében.

Lényegesnek tartom, hogy a nemzeti szempontok alapján nem adhatunk engedményeket a középszerűségnek, a dilettantizmusnak, az epigonizmusnak és a tehetségtelenségnek. A nemzeti kultúra szempontjai egyúttal minőségi szempontoknak tekintendők, máskülönben közönséges nacionalizmussá, sovinizmussá vagy – Fülep Lajossal mondva – *nemzeti öncélúsággá* alacsonyodna a művek eszmeisége. A magyar költészet nem csupán arról nevezetes, hogy időről időre kiállt az idegen hódítás és a belső eredetű zsarnokság ellen, s a szegények mellé állt a népnúzókkal szemben. Nemcsak arról híres (már ahol híres), hogy szabadságharcot vívott a különböző természetű külső és belső elnyomó hatalmak ellen. Utalhatok akár a verbőczyánus magyar nemességre, akár a török megszállókra vagy a gyarmatosító Habsburgokra. Gondolhatok a nemzethez idegenül viszonyuló, saját birtokaikra csak a betakarítás után hazalátogató arisztokratákra, a XIX. század végétől hirtelenül meggazdagodó gyárosokra, bankárookra, a földjüket elkártyázó, főhivatalnoki és katonatiszti karriert építgető, érdekházasságba menekülő dzsentrikre. Ezeket csattant Ady Endre ostora, már amennyire a költészet és a közírás ostora csattanhat valakiken. És gondoljunk a náci, majd a bolsevista megszállóinkra és azok hazai szálláscsinálóira, azokra, akikkel már a mi apáink és nagyapáink korú költők-írók vették föl a harcot. Ők az utókorunknak, nekünk és utódainknak is üzentek, hogy halljuk meg azokat a csattanásokat, és okuljunk belőlük: ostromozni való vétkek és mulasztások mindig akadnak, ma is.

Ne legyen bennünk nemzeti önelégültség és öncélúság. A magyar költészet arról is nevezetes, hogy ellenállhatatlan tudásvágygal szívta magába a nagy és a kis nemzetek műveltségét, s fokozatosan magába olvasztotta a sok évszázados magyar és nem magyar népköltészetet. A magyar költészet és a tágabban felfogott magyar műveltség, az igazi, meghonosította a görög és a latin kultúra javait, az itáliai humanizmust, az európai katolicizmus és protestantizmus műveltségét, a francia, angol és német felvilágosodás irodalmát és szabad szellemét, a klasszicizmust, a romantikát, a realizmust, a szimbolizmust és a további, egymást felgyorsultan követő izmusokat. Az első, írásban fennmaradt, művészi értékű, magyar nyelven szóló költemény, az *Ómagyar Mária-siralom*: műfordítás latinból. Károlyi Gáspár, Szenczi Molnár, Kazinczy, Csokonai, Vörösmarty, Arany, Petőfi kezdeményezéseit folytatva, a *Nyugat* költői és írói olyan nagyszabású műfordítói

hadjáratot indítottak az európai felzárkózásért, hogy méreteihez képest a napóleoni hódítások barbár kalandozássá törpülnek. Ezt ki merem jelenteni, mert ez nem önelégültség, hanem példa és mérték. A szellemi „hódítás” sem bánt senkit, bár talán nem volna szabad háborús hasonlatokkal illetni. Nekem a műfordító Nagy László *Darázskirály* metaforája tetszik: a darázskirály úgy „rabol” virágpont, hogy termékenyít vele, és a megszerzett szellemi javakat a saját energiáival megtetézve adja vissza a gyümölcsöskertnek, erdőnek, rétnek. Nem a nemzeti kérkedhetnék beszél belőlem (arra nekem sincs semmi jogom éppúgy, mint akárki másnak), ellenkezőleg: azt szeretném kifejezni, hogy a magyar kultúra ma sem engedhet meg magának semmiféle nemzeti vagy bármilyen elfogultságot. Gondoljunk Arany János, Petőfi Sándor, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, József Attila, Radnóti Miklós vagy a későbbiek, Vas István, Kálnoky László, Weöres Sándor, Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Mészöly Dezső, Nemes Nagy Ágnes, Somlyó György, Rákos Sándor vagy Nagy László vasszorgalmára. Micsoda műfordítói életművet tettek le az asztalra, milyen minőségben, és mily hallatlan mértékű nemzetközi műveltséget építettek bele a saját életművükbe. Mennyi mindent *magyarrá tettek* abból, ami eredetileg *nem volt magyar*. És mennyi mindent *nemzetivé tettek* abból, ami eredetileg *magyar* volt ugyan, de észrevétlenségében és elhanyagoltságában *nem volt nemzeti*, csupán *nemzet alatti*: a népi műveltségből. Ez, a régiek és a XX. században Ady, József Attila és mások úttörése nyomán – s a két nagy zenész, Bartók és Kodály bátorító hatására – javarészt már Nagy László, Juhász Ferenc nemzedékének és követőinek a műve. S milyen sajátosan magyar gyurmák jöttek létre nemcsak idehaza, hanem Székely János, Szilágyi Domokos, Kányádi Sándor és az övékhez hasonló sorsúak műhelyében is. A fölzárkózás Európához egyre inkább a nagyvilághoz, a keleti, a tengerentúli népek kultúrájához való fölzárkózássá bővült (nemcsak térben, hanem időben is); élő és alkotó költőinkből, műfordítóinkból is gyönyörű névsort állíthatnánk össze a példák kedvéért.

Ha valaki vagy valami nemzeti, vagy pedig csak pusztá külsőségekben tünteti föl így magát, nem egyéb, mint önlejárás. Olyan, mintha a magyart a betyárral azonosítanánk Petőfi korában. Pedig a költő nem sok jelét adta annak, hogy sokkal többre becsüli a pusztai betyárt, mint a közönséges haramiát, a zsványt: legjobb esetben is zsánerfigurává szelídítette, hogy beleilleszkedjék a táj hangulatába vagy a csapszéki környezetbe. Hogy mit tartunk *bungarikumnak*, az némileg más kérdés: ilyen elnevezéssel a saját, becses hagyományainkhoz igazodó minőségi termékeket, ételeket, italokat, népművészeti és használati tárgyakat, népszokásokat, zeneszerszámokat, öltözékeket, állatokat, növényeket, építményeket, tájegységeket, játékokat, kulturális és kézműves foglalkozási ágakat illetjük. De a magasabb kultúrába tartozó művek, produkciók *eszméi értéke* összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint a pénzben kifejezhető *áruértékük*.

Költészetünkben nem könnyű szétszálazni egymástól az *ősbonos* és a modern időkben vagy nem sokkal előbb *honosított* elemeket. Csupán gondos elemzéssel választhatjuk széjjel őket. Amikor Csokonai azt írja *A lélek balbatatlanságában*: „Lenni vagy nem lenni: kérdések kérdése”, akkor egyszerre érzékeljük, hogy a költő sok más egyéb világirodalmi mű között kitűnően ismerte Shakespeare *Hamletjét* is, és a végső kérdésekkel birkózó, nagy gondolati költeményében megszólaltatta a királyfi eredetileg drámai jambusban szóló kulcsmondatát a magyaros, ütemhangsúlyos tizenkettes ritmusában. Rengeteg ilyen példát mondhatnék még (például azt, hogy Ady hogyan írt *Szapphó szerelmes éne-*

kéből magyar–görög ritmuskombinációjú verset, de most beérhetjük ezzel a kettővel). A magyar költészet két egyformán erős lábon áll: a saját hagyományainkon – és a történetileg felfogott európai kultúrán, az ókoritól a mai modernig. Ezek körül, mint ökörnyal, úszkál a levegőben a pillanatnyi korszak felszínesen szórakoztató álkultúrája, a giccs és a dilettantizmus. Úgy, mint a XIX. század vége felé tért hódító magyar nóta és a cigányzene, a harmincas évek felcifrázott (és legjobban a népi írók által bírált) gyöngyös-bokrétás *népiessége*, a nyúlósan érzelmes, dzsessz-zenével aláfestett slágerek, majd a „bölcshöz” írt kultikus művek, a mai, gépdobbal dübörgő, a nyaralóvendégeket szinte sokkos állapotban tartó diszkózene – vagy éppen a butikokban árult „magyaros” marcipánfigurák. A nemzeti kultúra örök ellensége nem annyira a gőgösen viselkedő, külföldi szerződésekkel, saját műveiket idegen nyelvre fordíttató, itthon is, idegenben is hatékonyan működő, üzleti reklámmal és tudományos propagandastábbal megerősített, szupranacionalista beállítottságú irodalom, mint inkább a *giccs*. Az, amely például a televízió számos adásából árad, és amely tarkabarkán önti el a könyves-, kazetta- és lemezboltok és alkalmi ponyvasátrák pultjait. A könyveket sokszor angol vagy francia szerzői álnevekkel jegyzik, amelyek mögött többnyire hazai zugiró (krimi- vagy pornóíró) lappang. A sztárcsináló slágerfesztiválokra, a „Való világ” vetélkedőkre és hasonlókra is gondolok, amelyekből most már tucatnyit sugároznak naponta és hetente, olykor déltengeri, „édeni” környezetbe utaztatva a szereplőket és a tévéseket, elvéve a műsoridőt a művészi értékű vagy színvonalasan szórakoztató filmektől, a színházi és hangverseny-közvetítésektől. Ezekből a műsorokból töméntelenül sok alpáriság, ostobaság és ízléstelenség, szerencsésebb esetben is felfújt közepszerűség árad. Fiatal embereket zárnak össze a fényűzőn berendezett közös terembe, akik teli vannak a forgatókönyvírók által beléjük pumpált nagyravágyással, a képességekkel meg nem alapozott feltűnés reményével, agresszivitással, rámenősséggel, láblógázással, hamisan fülledt szexre hangoltsággal, szeszélyesen működő pillanatnyi vonzalmakkal és egymás iránti utálattal, közhelyes érzélgősséggel és veszekedéssel. S minthogy a „nagy játszmány” mindig vesztesei is vannak, egymást érik a sikertelenség miatti hisztérikus kitörések, a nagy öszeomlások. Mert az intrikus X gonoszkodása akadályozta meg Y-t abban, hogy különösebb fáradozás, tudás vagy szorgalom nélkül autóhoz, lakáshoz és egy tarisznya pénzhez jusson, és éljen, mint Marci hevesen – de kötve hiszem, hogy (akár a győztes) az így agyonvert idő leteltével közhaszonra dolgozik majd.

Alaposan rákapatták a fiatal korosztályt erre a szörnyűségre. S a képernyőhöz láncolták az idősebbek meglehetősen táborát is: lenyűgözte őket ez az álomkergetésre szoktató, az értéktelenséget értékesnek feltüntető és bizonyos új „elit” kitenyészítő műsortípus. Külön szavunk van már a szórakoztató műsorok amatőr és profi sztárjaira: ők a *celebek* (hümmögők: netán a *celebritás* – előkelőség, nevezetesség – rövidítése volna ez a szó?), legyenek bár magasabb teljesítményre képesek (ám a színházban nem eléggé megfizetett) színészek, a jópofa műsorvezetés hivatásosai, tündöklően szellemeskedő újságírók vagy a korábbi valóságshow moderátorra előléptetett győztesei. A Való Világhoz vagy a színvonalára tekintve hozzá hasonló – bár „profik” szereplőgárdával működő – Heti hetesnél csak egy fokkal jobbak az ugyancsak állandósított főzőcskeműsorok. Azért csupán egy fokkal, mert ezekben jóval kevesebbet intrikálnak, nem alázzák meg a nézőket és egymást viccesen is arcpirítón a szereplők. Ám valójában a több adón egyszerre futó szakácsprodukciónak sem túl épületesek, mert egyfolytában arcul csapják a szűkölködő és

a nincstelen embereket, akik örülnek, ha hozzájutnak a napi kenyérfejadaghoz, tányér leveshez, főzelékhez. (Nem emlékszem, hogy valaha is belepillantottam volna egy „hogyan főzzünk olcsón” című szakácsműsorba.) A nyálcsurogtató amatőr szakács- és kuktamutatóványok, a főzőmesteri teljesítmények, a méregdrága alapanyagok ugyanolyan elérhetetlen vágyálmokba ringatják a nézők tömegét, mint egykor a Horthy-korszak kispolgárait, népségét-katonaságát az operett.

Mit tehet a józan értelmiség, amikor azt látja, hogy nemcsak a feltűnési viselkedésben szenvedő középszerűség és alantasság hódít (nem mentség, hogy a fejlett Nyugaton éppúgy, mint nálunk), hanem a szélsőségesen neoliberais értelmiség (önmaga szerint az „elit értelmiség”) hallgatólagosan vagy nyilvánosan elfogadja és támogatja ezt a folyamatos romlasztást?

Csakis azt, hogy megmarad a jó ízlés körében, nem vesz részt a tülekedésben, hanem a belső ihletésére hallgatva alkot, vagy tehetsége szerint szolgálja az értékeset, a nemzeti és az európai hagyományokon nyugvót, mégis újszerűt. Azt az irodalmat, amelyik szervesen kapcsolódik a klasszikus és modern elődök műveihez. S a Való Világ helyett az Igaz Világban érzi jól magát.

ALFÖLDY JENŐ (1939) irodalomtörténész, kritikus. A Nemzeti Tankönyvkiadó nyugalmazott főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A megszenvedett éden* (2010).